

nin gereğine tekrar temas edilmekte, düşmanın başarısının, tekniğinin üstünlüğünden ileri geldiği ifade edilmektedir.

Eserin çeşitli kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Cevdet Paşa çok beğendiği lâyihanın geniş bir özetini vermiştir (bk. Cevdet, *Tarih*, VI, 43-52). Lâyihanın tamamı *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*’nda yayımlanmış, ayrıca birçok araştırmacı tarafından içindeki fikirler ve teklifler üzerinde durulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lâyihanın metni için bk. "Selim-i Sâlis Devrinde Nizâm-ı Devlet Hakkında Mütâlaât", *TOEM*, XLI (1332), s. 257-284 321-346; XLIII (1334), s. 15-34; Cevdet Paşa, *Tarih*, İstanbul 1309, V, 293-294; VI, 43-52, 250; *Sicill-i Osmani*, III, 390; Enver Ziya Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları (Nizâm-ı Cedid) 1789-1807*, Ankara 1946, s. 40, 112, 120; a.m.f., *Osmanlı Tarihi*, V, 62-63; Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Ankara 1973, s. 82-85, 92; A. Hamdi Tanpınar, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1982, s. 52-56.

MEHMET İPŞİRLİ

ABDULLAH EFENDİ, Tosunzâde

(ö. 1127/1715)

Türk bestekârı ve icracısı.

İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi ve ailesi hakkında bilgi yoktur. Saraya alındığı ve orada yetiştiği rivayet edilir. Müsikiyedeki temel bilgileri de Enderun'da edinmiş olmalıdır. Müsikiye olan kabiliyetinin yanı sıra tabii bir ses güzelliğine de sahipti. Devrin hükümdarı III. Ahmed'in hânendeleri ve müezzin-i şehriyârîler arasına girdi. Hayatının son yılları hakkında da bilgi bulunmayan Abdullah Efendi İstanbul'da öldü.

Abdullah Efendi müsiki nazariyatında da devrinin tanınmış şahsiyetleri arasında yer alır. Gerek dinî ve din dışı besteleriyle, gerekse icracılığıyla haklı bir şöhrete sahiptir. Esad Efendi, onun iki yüzün üstünde eser bestelediğini kaydederse de bunlardan ancak altı tanesi zamanımıza ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, Millet Ktp., Ali Emiri, nr. T 706, s. 38-39; S. Ezgi, *Türk Musikisi*, IV, 37-39; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1942, I, 143-144; Tarık Kıp, *TSM Sözlü Eserler Repertuarı*, Ankara 1979, s. 156; Öztuna, *TMA*, I, 2.

NURİ ÖZCAN

ABDULLAH EFENDİ, Yenişehirli

(ö. 1156/1743)

Lâle Devri'nin meşhur şeyhülislâmı.

Doğum tarihi bilinmemektedir. İlk tahsilini memleketi olan Yenişehir'de yaptıktan sonra İstanbul'a geldi, medrese tahsilini burada tamamladı. Rus* imtihanını kazandıktan sonra çeşitli medreselerde müderrislik yaptı; Süleymaniye Dârühadis müderrisliğine kadar yükseldi. Daha sonra kadılık mesleğini seçerek fetva emaneti, Halep ve Bursa kadılığı görevlerinde bulundu. İstanbul kadılığı pâyesiyile ordu kadısı olarak Mora seferine katıldı (1715). Sefer dönüşünde Anadolu kazaskerliği pâyesini aldı, daha sonra da fiilen Anadolu kazaskeri oldu. Bu görevden azledildikten bir süre sonra Rumeli kazaskerliği pâyesini aldı. Şeyhülislâm İsmail Efendi'nin azli üzerine, o sırada sadâret kaymakamı olan Damad İbrahim Paşa'nın gayreti ve tavsiyesiyle 7 Mayıs 1718'de şeyhülislâmlığa getirildi.

On iki yıl dört ay yirmi üç gün gibi uzun bir süre şeyhülislâmlık makamında kalan, III. Ahmed ve özellikle İbrahim Paşa ile çok iyi anlaşan Abdullah Efendi, bu devrin bilhassa kültür faaliyetlerinde müessir olmuştur. Ancak

saltanatının sonlarına doğru padişaha İbrahim Paşa'nın tutumundan memnun olmadığını söyledi; hatta zaman zaman da idareye muhalif zümre ile görüşüp İbrahim Paşa'yı tenkit etti. Patrona İsyanı'nın çıkması üzerine, İbrahim Paşa'nın en sert muhaliflerinden biri oldu. III. Ahmed'in İbrahim Paşa'yı tutması ve kendisinin yaptığı ikazlara itibar etmemesi yüzünden padişahı da tenkit etmekten geri kalmadı. Ancak, yaptığı konuşmalardan, şeyhülislâmın bu telâşının asıl sebebinin kendisinin töhmetten kurtarmak olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ihtilâlcilerin padişaktan teslim edilmesini istedikleri otuz yedi kişi arasında sadrazam ile birlikte kendisinin de bulunması, telâşlanmakta haklı olduğunu ortaya koydu. Bu sırada büyük bir ahlakî zaaf göstererek âsilerin topladığı ihtilâl meclisinde, daha önce beraber olduğu kimseleri kötüleyerek kendisinin yaşlı ve sıkıntıya katlanacak durumda olmadığını ifade etti ve böylece affedilmesini sağladı. Fakat bu davranışı yüzünden III. Ahmed tarafından derhal azledildi (30 Eylül 1730) ve Bozcaada'ya sürgüne gönderildi; sürgündeyken evi yağmalandı.

1732 tarihli bir fermandan, sürgünde bulunduğu sırada hacca gitmesine izin verildi (bk. BA, MD, nr. 138, s. 214). Hac

Yenişehirli Abdullah Efendi'nin *Behcetü'l-Fetavâ* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 576, vr. 1^a-2^a)

Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi ile hanımının Kanlıca Mezarlığı'ndaki mezar taşları-İstanbul

